дітях» [5]. А коли вона з'явилася, то зазначив, що «надзвичайно важливо, щоб усе подавалося крізь призму етики» [6].

Статтю директора середньої школи на Кіровоградщині М. Кодака «Твій родовід» В. Сухомлинський спочатку замислював для рубрики «Світ людини», але вагався: «Мені здається, що статтю М. Кодака треба опублікувати все ж у «Педагогічних бесідах». Для «Світу людини» вона бідна, тут лише натяки на речі, які мають стати предметом глибоких роздумів. Стаття про родовід, про честь роду *(підкреслення автора)* має бути гарячою, пристрасною. Це одна з вузлових проблем патріотичного виховання в сім'ї» [7]. Статтю М. Кодака опубліковано 4 вересня 1970 р. у рубриці «Педагогічні бесіди».

Співпраця редколегії газети і В. Сухомлинського не була довготривалою, але залишила слід і в біографії педагога, і в історії газети. Симптоматично, що після смерті В. Сухомлинського матеріали рубрики «Педагогічні бесіди» редагував Григорій Силович Костюк, 125-річчя від дня народження якого ми відзначаємо цьогоріч.

Список використаних джерел

1. Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження : біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: О. В. Сухомлинська, Л. Д. Березівська, Л. І. Страйгородська та ін. ; наук. консультант О. В. Сухомлинська ; наук. ред. Л. Д. Березівська ; бібліогр. ред. Є. Ф. Демида. Вінниця : Твори, 2018. 395 с. URL: http://surl.li/mcjlh

2. Міжнародні та всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю» (1993–2020)» : наук.-допом. бібліогр. покажч. Вінниця : ТВОРИ, 2022 457 с.

3. Педагогічно-меморіальний музей В. О. Сухомлинського, од. зберіг. 14009.

4. Педагогічно-меморіальний музей В. О. Сухомлинського, од. зберіг. 14004.

5. V. Sukhomlins'kiy. My prodolzhayem sebya v detyakh. *Pravda Ukrainy*. 1970. 11 iyulya.

6. Педагогічно-меморіальний музей В. О. Сухомлинського, од. зберіг. 13992.

7. Педагогічно-меморіальний музей В. О. Сухомлинського, од. зберіг. 13993.

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ БІОГРАФІЧНИЙ СЛОВНИК «ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ»: ВІДОБРАЖЕННЯ РЕПРЕСИВНИХ ЗАХОДІВ ВЛАДИ ЩОДО НАЦІОНАЛЬНО СВІДОМИХ ОСВІТЯН

Н. Б. Антонець, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

Для наповнення енциклопедичного біографічного словника «Педагоги України (друга половина XIX – початок XXI ст.)», що є складником загальної теми «Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі України» відділу педагогічного джерелознавства та біографістики (науковий керівник теми доктор педагогічних наук Л. Д. Березівська), обрано досить великий хронологічний проміжок – майже два століття. Фактично він охоплює

три історико-політичних періоди: царське самодержавство, радянський час, незалежна Україна.

Однією з тем чи не кожної статі, що належить до першого періоду, і в багатьох, які стосуються персоналій радянського часу, є тема репресій влади проти національно свідомих освітян. У другій половині XIX – на початку XX ст. це переважно поліцейські заходи у відповідь на участь у національних політичних і громадських рухах, на намагання подолати офіційну заборону на рідномовне навчання, налагодити видання українських книжкових та періодичних видань, організовувати дієві національні просвітні товариства (прикладом можуть слугувати статті про Б. Грінченка, М. Комарова, М. Лисенка, С. Русову, С. Черкасенка, Г. Шерстюка та багатьох ін.). У радянський час (особливо у період сталінських репресій) – позбавлення права на роботу, позбавлення свободи, цькування в засобах масової інформації, фізичне знищення, що, зрештою, призводило до вимушеної самоцензури (такі факти присутні у статтях про С. Васильченка, М. Даденкова, Д. Ревуцького, Л. Ревуцького, Г. Хоткевича тощо). Цей перелік репресивних заходів, безумовно, не повний, як і не повний перелік у словнику персоналій, котрі стали їхніми жертвами.

Однією із важливих місій словника, з нашої точки зору, є оприлюднення маловідомих широкому загалу імен діячів, які, попри агресивну русифікаторську політику влади, зробили свій внесок у збереження української нації. Прикладом може служити персоналія поета, перекладача, педагога Аркадія Казки (1890–1929). Уродженець Седніва Чернігівської області, випускник Чернігівського реального училища (1910). Під час навчання у Київському комерційному інституті приєднався до Братства самостійників – таємної організації, яку у 1912 р. створила група київських студентів з метою пропаганди ідеї суверенітету і державності України [1]. З 1919 р. учителював у сільських школах на Катеринославщині, з 1922 р. продовжив педагогічну діяльність на Київщині – викладав мову та співи у Межигірському дитячому будинку, Ново-Петрівцівській семирічці, читав лекції з українознавства в Межигірському художньо-керамічному технікумі. У 1925 р. у складі групи вчителів, делегованих Народним комісаріатом УСРР, переїхав до Одеси із завданням сприяти українізації залізничної трудової школи № 77, де викладав мову і співи. Сам різнобічно обдарований (окрім літератури мав хист до співів, музикування, малювання), влаштовував із своїми учнями хори, драматичні гуртки, заохочував їх до літературної творчості тощо. Цікаві спогади про педагога опублікував його колишній учень поет, перекладач, в'язень радянських та німецьких концтаборів В. Мисик [2]. Педагогічна діяльність А. Казки обірвалася 10 вересня 1929 р., коли його заарештували у справі сфальсифікованої Спілки визволення України [3]. У тюрмі 39-річного в'язня слідчий довів до самогубства (за іншими даними – вбитий у камері слідчого відділу). Реабілітований 27 листопада 1997 р.

Знання про таких педагогів, про їхні покалічені долі є не лише виявом історичної справедливості. В умовах російської агресії, яка загрожує і суб'єктності України на політичній мапі світу, і існуванню самої української нації, активне оприлюднення, поширення інформації (зокрема на міжнародному рівні, за межами країни) про багатовікові репресії російської (радянської) влади щодо національно свідомих громадян є демонстрацією світу жертовної боротьби багатьох поколінь українців з агресивною асимілятивною політикою, боротьби за право самоідентифікації, боротьби за буття своєї незалежної держави.

Список використаних джерел

1. Демченко Т., Бойко В. Знайомство з Аркадієм Казкою. Присяга. *День*. 2015. 27 серп. URL: https://web.archive.org/web/20161010155633/http://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/znayomstvo-z-arkadiyem-kazkoyu-prysyaga ;

2. Мисик В. Вчитель (Аркадій Казка). *Зустрічі* : статті, нариси. Харків, 1982. С. 80–87.

3. Шкварчук В. Винуватий, бо українець. *Чернігівщина incognita*. URL: https://web.archive.org/web/20080324215052/http://my.chernigov.net/library/book17/page_27.html

ПОШИРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ ІТАЛІЙСЬКОЇ ПЕДАГОГИНІ МАРІЇ МОНТЕССОРІ (1870–1952) В УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОСТОРІ: БІБЛІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

А. П. Дурдас, доктор філософії, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

У процесі вивчення питання поширення та використання ідей італійської педагогині та лікарки Марії Монтессорі (1870–1952) в українському науково-педагогічному просторі важливо дослідити їх висвітлення в наукових працях українських учених. М. Монтессорі є однією із ініціаторок розвитку дошкільної освіти, з її ім'ям пов'язана реалізація важливих реформ в освіті: визнання багатьох способів навчання, вагомості практичного навчання, знання етапів когнітивного розвитку дитини, зв'язку між емоційним розвитком та здатністю навчатися в оптимальному темпі, наявності безмежного потенціалу у дітей, незалежно від раси, статі чи соціального класу, що стало поштовхом до переосмислення прав та ролі жінок і дітей в усьому світі [10].

Під час джерелознавчого пошуку з'ясовано, що в життєвий шлях педагогині, її професійна та громадська діяльність привертають увагу українських науковців у контексті дослідження впровадження ідей світової реформаторської педагогіки в українську систему освіти [6, 8]. Впровадження педагогічних ідей М. Монтессорі в дошкільну та початкову освіту України є провідним напрямом наукових досліджень. І. Дичківська, Н. Дудник,